

Заболотна О. Р.,
 НУ “Львівська Політехніка”, м. Львів

СІЛЬВІЯ ПЛАТ В ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ ХХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена аналізу рецептивного поля, у рамках якого формується літературний образ Сільвії Плат. Основою дослідження є розгляд різноманітних біографій поетеси, визначення специфіки творчості та розгляд концептуальних метафоричних структур у її творах.

Ключові слова: рецепція творчості, сповідальна поезія, фемінізм, культурний контекст, когнітологія, метафоричний концепт.

Статья посвящена анализу рецептивного поля, в рамках которого формируется литературный образ Сильвии Плат. Основой исследования является рассмотрение различных биографий поэтессы, определение специфики творчества и рассмотрение концептуальных метафорических структур в ее произведениях.

Ключевые слова: рецепция творчества, исповедальная поэзия, феминизм, культурный контекст, когнитология, метафорический концепт.

The article analyzes the receptive field, within which the literary image of Sylvia Plath is formed. The basis of the study is to examine various biographies of the poet, the definition of specific creativity and consideration of conceptual metaphorical structures in her works.

Key words: reception work, confessional poetry, feminism, cultural context, cognitive science, metaphorical concept.

Усі розмови про Плат починаються з констатації того, що творчість поетеси тісно пов'язана з її біографією і відзначається перш за все певною сповідальністю та рефлексійністю. Великою мірою цьому сприяє не тільки вражаючий біографічний матеріал, а й емотивна насиченість, виразність її поезії. Така оцінка будується, в основному, на думках, висловлених у передмові до поезій Плат її вчителем Р. Лоуеллом. Висловлюється думка, що за впливом на сучасників її можна порівнювати з Е. Хемінгуейом у 20-х рр. І вже це свідчить про комунікативну соціальну значущість написаного нею. Йдеться про стрижневі мотиви, невідривні від сутності жіночого ества, водночас зосередженого і на природному материнстві, коханні, і на тих громадських суспільних проявах, що також стають органічними і все більш суголосними феміністським настроям, які посилювались у США у 60-х рр.

В західному літературознавстві ім'я Сільвії Плат було віднесено до фемінізму. Дослідження її творів у руслі феміністської традиції займають значну частину від загального корпусу робіт про творчість письменниці. Е. Моєрс – автор монографії “Жінки літератури” (Literary Women) пише, що “жоден інший автор не мав такого великого значення для сучасного феміністського руху” [1].

Сповідальний тон творів С. Плат, автобіографічна основа останнього роману “Під скляним ковпаком” (“The Bell Jar”, 1963), трагічна доля письменниці, котра у віці 30 років наважилась закінчити життя самогубством – всі ці літературні та не літературні факти окреслили зацікавленість у її біографії. Життя та особистість поетеси набувають рис міфу, про що свідчить велика кількість біографій С. Плат, написаних різними авторами. Підкреслимо, що однією з найбільш значимих рис рецепції С. Плат на Заході являється саме ця кількість біографій, серед яких можна виділити як життєві описи, котрі включають в себе цінний фактографічний матеріал, так і сенсаційні біографії сумнівного змісту. Якщо перші вказують на зацікавлення серйозного читача і дослідників творчості поетеси, то останні, з їхньою орієнтацією на масового читача, котрий шукає скандальних розповідей, свідчить про певну популяризацію імені С. Плат, про перетворення поетеси в скандально відому героїню бестселеру.

Ці різні описи життя поетеси у більшій мірі визначають рецептивне поле, у рамках котрого формується літературний образ С. Плат.

В нарисі Джин Гулд (автора багатьох біографічних досліджень) Сільвія Плат, одна з нерозгаданих, інтригуючих постатей в американській поезії ХХ століття, повстає як “демон, наділений поетичним генієм, чи геній, одержимий демоном руйнування, злим духом, що шаленіє всередині та керує її діями”.

Сільвія Плат народилась в Бостоні у 1932 р., в часи Великої американської депресії. Це якимось чином окреслило її трагічну долю. Батько Сільвії, Отто Еміль Плат, був професором біології та німецької мови в Бостонському університеті. Її мати, Аурелія Шобер Плат, працювала друкаркою і бібліотекарем в Бостонському університеті. Сільвія обожнювала батька, але при цьому перебувала під владою його “залізної волі” і страждала від авторитарних методів виховання. Загалом цей конфлікт відбився в деяких її творах, зокрема вірші “Татусь” (“Daddy”, 1962), який отримав майже скандальну відомість [2].

Дівчинка навчалася у середній школі Бредфорда, була головним редактором шкільної газети “The Bradford” [3]. Увесь час Сільвія писала оповідання.

Щоденники, які майбутня поетеса почала вести з 1944, в коледжі стали для неї особливо важливими. Вони були не лише каналом для сповіді, але й джерелом натхнення, документальним свідченням свіжих вражень, до якого поетеса-початківець завжди зверталася.

У лютому 1956 р. Плат познайомилась і близько зійшлася з молодим британським поетом Тедом Х'юзом. У 1959 у них народилась донька Фріда Ребека. У 1960 р. Вийшла перша збірка віршів Плат “Колос” (“The Colossus”). У 1963 р. під псевдонімом Вікторія Лукас вийшов роман Плат “Під скляним ковпаком”. Після народження сина Ніколаса Плат і Тед розлучаються. Поетеса продовжує писати вірші – кожного дня, починаючи з п'ятої ранку. Вона працює над наступною збіркою “Аріель” (“Ariel”), про що повідомляє матері: “Я

пишу найкращі вірші у своєму житті, вони зроблять мені ім'я!”. Проте до цього моменту поетеса не дожила, вчинивши самогубство 1963 р.

Найбільше поезією Плат почали цікавитись у 1981 р., коли вийшла збірка “Collected poems”, упорядкована Тедом Х'юзом. За цю збірку у 1982 р. Сільвії Плат була посмертно присуджена Пулітцерівська премія. Також у 1982 р. вийшли щоденники Плат під редакцією Х'юза.

Цікавим є дослідження Т. Брейн. У книзі “Інша Сільвія Плат” [4] автор відмовляється від наступного переказу життя поетеси і намагається показати, що Сільвія Плат не була замкнутою лише на своїх власних внутрішніх переживаннях, і навколишній світ цікавив її набагато більше, ніж традиційно вважається у більшості її біографіях. Т. Брейн надає перевагу тому, щоб зосередити свою увагу не на фактах біографії, а на текстах, котрі доволі рідко стають об'єктами дослідження та інтерпретації, чи на творах, які традиційно розглядаються з біографічної точки зору. Дослідниця робить спробу глянути на факти літературної біографії С. Плат крізь призму широкого культурного контексту. Лише тому, що С. Плат створювала свої вірші в жанрі сповідальної поезії, багато критиків оцінюють світобачення поетеси, виходячи з її особистого життя. Окрім того, на думку Т. Брейн, для того, щоб краще зрозуміти творчість поетеси, варто звернутися, насамперед, до культурного контексту, в рамках якого відбувається формування поетеси. У монографії йде мова про ставлення Сільвії Плат до американської та англійської культури, піднімається питання про вплив творів Ш. Бронте та В. Вульф на творчість поетеси. У центрі уваги Брейн – неопубліковані листи С. Плат, чернетки її творів, малюнки, анотовані копії книг, що виявили найбільший вплив. Автор біографії також досліджує практику спільних віршів, які займали чільне місце в житті Сільвії Плат та її чоловіка Теда Х'юза. Таким чином, відносини Теда та Сільвії розглядаються автором насамперед, як творча співпраця двох поетів, а не як нещасливий шлюб, що закінчився зрадою чоловіка та самовбивством дружини. Прагнення Т. Брейн “вивести” творчість С. Плат за рамки американської літератури, і розглядати її не як внесену лише до національної літературної традиції, а як літературне явище “трансатлантизму”, являється досить плідним.

Досить цікавим є дослідження Дж. Кролл “Розділи з міфології: поезія С. Плат”, в якому автор розкриває концептуальну настанову поетеси на міфологізацію власного особистого життя і творчості. Дж. Кролл робить спробу прослідкувати за розвитком образності в поезії С. Плат у її взаємозв'язку з процесом міфологізації поетесою своєї особистості. Дійсно, літературний та біографічний образи С. Плат багато в чому створювалися критиками як сучасний міф (а вірніше як цілий ряд міфів) про долю поетеси. У світлі цієї міфотворчості С. Плат постає перед нами як приречена поетеса, геніальність якої пов'язана зі схильністю до самознищення. Доволі розповсюдженим є міф про С. Плат як нещасливу жінку, котра розчарувалась у коханні, шлюбі, кар'єрі, та й загалом житті в цілому.

Очевидно особливості американської культури, які, за спостереженням американського критика М. Гріна, несумісні з європейськими уявленнями про критерії, і визначають специфіку рецепції творів С. Плат в Америці [5]. Ще на початку 1960 р. М. Грін писав про те, що “дух дешевої газетної журналістики, публічності проник в особисте життя американських літераторів, підпорядкувавши собі інтимність творчого процесу” [6].

Становлення С. Плат як поетеси і формування її авторського стилю відбувалося в епоху кінця 50-початку 60-х років, коли в американській літературі йшов процес переоцінки офіційних дискурсів та їх центральної ролі в рамках національної літератури за допомогою активного освоєння раніше пригнічуваних маргінальних точок зору. У західному літературознавстві С. Плат традиційно зараховується до представників “сповідальної поезії” (The Confessional Poetry), відмінними рисами якої були установка на автобіографізм, інтимна тематика віршів і хвороблива рефлексія ліричного суб'єкта і особистого досвіду. При ряді схожих рис, сповідальність С. Плат відрізняється від підходів до цієї категорії інших сповідальних поетів (В. Снодграсса, Р. Лоуелла, А. Секстон). С. Плат притаманне особливе розуміння автобіографічного факту як “виходу” до якоїсь узагальненості і універсальності. У віршах поетеси мотив особистого переживання вплетений в більш складну драматичну структуру, всередині якої “голос” ліричного суб'єкта належить автору і герою одночасно. У віршах авторське переживання, пов'язане з яким-небудь епізодом з життя С. Плат, трансформується з факту біографічного у факт поетичний.

Залежність літературного процесу від американського загальнокультурного ідеологічного та “медійного” дискурсу, з його орієнтацією на публічність та сенсаційність, безперечно, багато в чому обумовлюють специфіку рецепції творчості С. Плат в Америці.

Методологічний апарат когнітивної лінгвістики, теоретичні засади когнітології взагалі, що відбивають інтерес науковців до процесів мислення людини, реалізації ментальної або інтелектуальної діяльності людського розуму, а також надбання різних напрямів і шкіл традиційної лінгвістики і літературознавства є підґрунтям когнітивно-поетологічного підходу, спрямованого на дослідження семантики та художніх концептів поетичних та прозових текстів (О. Воробйова, Л. Белехова, О. Кагановська, М. Freeman, R. Tsur). Систематизація й аналіз художнього мислення дозволили визначити особливості образного простору поетичних текстів (Л. Белехова, О. Маріна, Н. Ярова), композиційно-сислової структури поетичних текстів (С. Співак, О. Маріна).

Значне місце в структуруванні знань посідає концептуальна метафора, тому що мислення людини, її повсякденний досвід та поведінка значною мірою зумовлюються нею (Дж. Лакофф, М. Джонсон). Через здатність людини мислити метафорично, встановлювати аналогії між гетерогенними сутностями й переосмислювати їх у термінах інших концептуальних складників у її мисленні формуються концептуальні метафори, що структурують сприйняття дійсності людиною, її мислення та дії [7]. Концептуальні метафоричні структури дозволяють виявляти нові закономірності організації абстрактних концептів, котрі важко реконструювати, тому моделювання таких концептів як Любов, Життя та інших здійснюють шляхом з'ясування структури ключових концептуальних метафор, що є їх основою (Дж. Лакофф, Г. Огаркова, М. Коннова).

На сучасному етапі дослідження поетичних творів особливого значення набуває проблема активності свідомості в процесі освоєння інформаційного багатства поетичного тексту, в тому числі в процесі сприйняття різноманітних концептів. У рецепції творчості Сільвії Плат важливу роль відіграє концепт автобіографізму, який, по суті, визначає головний вектор її розвитку.

*The first time it happened I was ten.
It was an accident.
The second time I meant
To last it out and not come back at all.
I rocked shut
As a seashell.
They had to call and call
And pick the worms off me like sticky pearls [8].*

Розуміння і трактування концептів в поезії Сільвії Плат, яка являється особистою та трагічною сповіддю, неможливе без віднесення до її особистого життєвого досвіду та біографії, поданих великою кількістю метафоричних моделей, які конкретизують досліджувані концепти. В результаті деталізації, стилістичних прийомів метафоричні концепти сприяють формуванню індивідуального поетичного образу. Для більшості поезій Плат характерна наявність оказіональних метафоричних концептів. Наприклад, в основі поезії "Child" лежить базовий концепт Материнство – Надія та Новий Початок. Сільвія прагне наповнити життя малюка яскравими кольорами, іграшками, святом, але, в кінцевому результаті, все, що вона в змозі дати – це "... this troublous/wringing of hands, this dark/ Ceiling without star."

*Your clear eye is the one absolutely beautiful thing.
I want to feel it with color and ducks,
The zoo of the new
Whose name you mediate –
April snowdrop, Indian pipe,
Little
Stalk without wrinkle,
Pool in which images
Should be grand and classical
Not this troublous
Wringing of hands, this dark
Ceiling without a star [9].*

Основа розуміння змісту таких концептів визначається його асоціативно-семантичним полем. При цьому той самий метафоричний концепт не далеко не завжди являється у Плат основою кількох поетичних текстів, а може входити в групу базових чи оказіональних метафоричних концептів, зв'язаних між собою. Тому в основі конкретного поетичного твору може лежати як базовий, так і оказіональний метафоричний концепт чи концепти. В основі концептів лежать релігійні та міфологічні алюзії, факти біографії поетеси, історичні події, соціальні та культурні явища.

*God's lioness,
How one we grow,
Hauls me through air –
Pivot of heels and knees!
Something else
Thighs, hair;
Flakes from my heels [10].*

В поезії появляються релігійні алюзії. Лев символізує євангеліста Святого Марка, а емблема Венеції – крилатий лев Святого Марка. А також лев являє собою сузір'я сонця, котре вночі поглинає це саме сонце.

Якнайменше існує хоча б три факти біографії поетеси, котрі пояснюють мотиви її вчинків, а також песимістичні зловіщі нотки її поезій. По-перше – рання смерть батька, тирана, який все ж таки був центром Всесвіту для маленької дівчинки, але котрий її зрадив своєю смертю. Тут проявилась протилежна сторона любові – ненависть, котра розривала серце поетеси і супроводжувала її поезію. По-друге, нещасливий шлюб із чоловіком, котрий був "сурогатом" померлого батька – відомим англійським поетом Тедом Х'юзом, і який зрадив її з іншою жінкою. По-третє, неодноразові спроби завершити життя самогубством. Безперечно, що зради, зруйновані ілюзії, розчарування і сум не могли не накласти відбиток на творчість поетеси, де кожна наступна поезія все більш "страшних" відтінків.

Література:

1. Венедиктова Т. "Республика писем": институт литературы и реалии нового света // Новое литературное обозрение. – 2002. – № 57.

2. Ariel by Sylvia Plath [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sylviaplath.de/plath/ariel.html>
3. Brain T. The Other Sylvia Plath. Longman Studies in Twentieth – Century Literature. – Longman, 2001.
4. Child by Sylvia Plath [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.breakoutofthebox.com/child.htm>
5. Gibbs R. W. Process and products in making sense of tropes // Metaphor and Thought / Ed. By A. Ortony.– Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – P. 252-276.
6. Green M. Twain and Whitman: The Problem of "American" Literature// Re-Appraisals: Some Commonsense Readings in American Literature. – N.Y., Norton and Co., Inc. 1965.
7. Lady Lazarus by Sylvia Plath [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.poets.org/viewmedia.php/prmMID/15292>
8. "Sylvia Plath". Academy of American Poets. [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.poet.org/poet.php/prmPID/11
9. "Sylvia Plath (1932-1963): A Brief Biography". [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.csustan.edu/english/reuben/pal/chap10/plath.htm
10. Wagner-Martin L. The Oxford Companion to Women's Writing in the United States, Cathy N. Davidson and Linda Wagner-Martin (Eds). – New York, Oxford University Press, 1995.